

Mines, violacions, contaminació i exili de metges, l'altra cara de la guerra

Laia Altarriba (amb l'assessorament de Joan Benach)

El [bombardeig de l'hospital](#) de Metges Sense Fronteres a la ciutat afganesa de Kunduz el passat 3 d'octubre per part de l'exèrcit dels Estats Units, on van morir 12 treballadors i 10 pacients no és una anècdota, sinó que **forma part de la llarga llista de centres i personal mèdic que són víctimes directes de les guerres**. S'hi suma l'exili de metges i infermers, les mines que continuen omplint els camps després dels enfrontaments, la destrucció d'infraestructures bàsiques per la supervivència com l'abastiment d'aigua potable, la violència que s'acarnissa sobre les dones en context de guerra o l'impacte ecològic que provoquen les armes químiques i biològiques.

I és que més enllà dels efectes immediats en morts i ferits (el 2014 [van morir al voltant de 176.000 persones](#) en conflictes armats arreu del món, un augment del 35% respecte al 2013), **les guerres provoquen un reguer de patiment i destrucció que afecta directament la salut de les persones i de les seves famílies, sobretot de les classes populars, que agreuja, encara més, les desigualtats**. Mentrestant, els principals beneficiaris són les corporacions militars-industrials, que veuen com es mantenen o creixen les seves inversions: **la despesa global en defensa va augmentar un 1,7% el 2014, amb un total de 1,8 bilions de dòlars**.

Les conseqüències ocultes de les guerres sobre la salut

Sistemes sanitaris esmicolats

Tal i com acaba de succeir amb l'hospital afganès, en l'actual guerra de Síria, que ja fa quatre anys que s'allarga, **les infraestructures d'atenció sanitària han estat víctimes reiterades dels atacs militars**. Fa dos anys, la coordinadora d'**Ajuda Humanitària de l'ONU, Valerie Amos**, [va assenyalar](#) que el conflicte ja havia destruït el 60% dels hospitals, el 38% dels centres de salut, el 90% de les ambulàncies i el 70% de les fàbriques de medicines. Des d'aleshores, **les dificultats per atendre la població ferida o malalta encara s'han agreujat més** i han empès desenes de milers de persones a buscar refugi en països veïns o cap a Europa.

L'organització **Metges pels Drets Humans** xifrava el passat mes de febrer en 600 el professionals mèdics que han mort en el conflicte siríà. Per denunciar la situació, aquesta organització ha habilitat [una web](#) on va actualitzant els atacs contra el personal i les instal·lacions sanitàries. Tot plegat ha afectat, entre d'altres, els programes rutinaris de vacunació dels infants i ha provocat brots d'epidèmies [com el xarampió](#). Per mirar de combatre-ho, **Metges Sense Fronteres** impulsa campanyes de vacunació d'aquesta malaltia, [com la que ha iniciat](#) aquesta tardor a Kobane, zona controlada per la guerrilla kurda.

L'exili del personal mèdic

Una de les conseqüències dels reiterats atacs contra hospitals i ambulàncies és la **fugida de part dels metges i infermers cap a altres països**. A principis d'aquest 2015, l'OMS calculava que el 45% del personal sanitari havia abandonat Síria des que van començar els enfrontaments.

Aquest èxode no es produeix només en contextos de guerra, sinó que també el pateixen els països empobrits de tots els continents. **Segons la OMS, el 23% dels metges formats a l'Àfrica**

subsaariana treballa en països rics. El resultat d'aquest transvasament de professionals formats a l'Àfrica, Amèrica central o del sud, Àsia o l'Orient Mitjà cap a occident comporta enormes beneficis per als receptors, ja que s'estalvien la inversió en formació, alhora que afebleix els sistemes sanitaris dels països d'origen. Així ens trobem, per exemple, que **els EUA tenen més de la meitat dels infermers del món**, que hi ha més infermers de Malawi a Manchester que en el propi Malawi o que **hi ha més metges etiòps a Chicago que a Etiòpia**. Més dades: al 2005 el New England Journal of Medicine estimava que una quarta part dels doctors d'Austràlia, Canadà, Regne Unit i EUA eren immigrants.

Destrucció de les infraestructures d'abastiment d'aigua potable

L'aigua és un recurs indispensable per a la supervivència, i és per això que l'article 52 del Conveni de Ginebra de 1949 (acords que normativitzen el Dret Internacional Humanitari i que tenen l'objectiu de minimitzar els efectes negatius de la guerra), prohibeix **"atacar, destruir, sostreure o inutilitzar els béns indispensables per a la supervivència de la població civil, com ara les instal·lacions i reserves d'aigua potable i les obres de reg"**.

Tot i això, les infraestructures d'abastiment d'aigua potable a la població civil continuen sent un objectiu militar dels exèrcits regulars i diversos grups armats. Un dels darrers exemples el va patir la població palestina el juliol de 2014. I és que durant la guerra d'Israel contra Gaza, a banda dels 2.250 palestins morts i dels 56.000 habitatges enderrocats, també van quedar destruïdes bona part de les infraestructures i **actualment la manca d'aigua és un dels principals problemes de la població de la franja**. Com explicava **Antonio Zubillaga**, responsable de drets humans de l'UNRWA: **"El principal aqüífer està malmès, el 95% de l'aigua que se n'extreu no és potable i el sistema de sanejament també va ser destruït"**.

S'acaba la guerra, queden les mines

Actualment moren cada dia 10 persones per culpa de les mines antipersones. I és que les desenes de milions de mines escampades pel món són un dels pitjors llasts que pateixen els països que inicialment han aconseguit superar una guerra. Aquesta situació és per exemple, un més dels esculls que les persones que provinents de Síria, Afganistan, Irak i Eritrea es troben en la seva cerca de refugi a Europa, quan s'endinsen en camps a la zona fronterera entre Sèrbia i Croàcia. **Només els passos fronterers habilitats, les carreteres i camins són espais desminats i, per tant, segurs.**

La **[Campanya Internacional per la Prohibició de Mines Terrestres \(ICBL, en anglès\)](#)** ha aconseguit que el 80% de països del món hagi signat el tractat contra la proliferació d'aquestes armes i les hagin deixat de produir i de fer servir. Aquesta campanya celebra que les tasques de desminat hagin permès reduir de 20.000 a 4.000 la xifra de morts i lesionats anuals a causa de les mines d'ençà de finals dels anys 90.

Però encara queda molta feina per fer, ja que hi ha **60 països que tenen aquest perill mortífer escampat per camps i muntanyes**, fet que dificulta la recuperació econòmica, especialment a les zones rurals. Una altra preocupació és que al món hi ha **50 milions de mines terrestres emmagatzemades** (principalment a la Xina, Rússia, els EUA, la Índia i el Pakistan), que si no es destrueixen poden acabar col·locades en camps i camins i esdevenir una amenaça per a milers de persones.

Les dones, doblement víctimes de les guerres

Entre els grups més perjudicats per les guerres hi ha les **dones**, que a més dels bombardejos i

destrucció generalitzada, **també són víctimes de la violència sexual**. A guerres d'arreu del món (Vietnam, l'antiga Iugoslàvia, Bangladesh, Moçambic, Afganistan, Somàlia, República Democràtica del Congo -RDC), etc.) **les dones són utilitzades com a arma de guerra i de desestabilització de comunitats**, a través de violacions, esclavitud sexual, prostitució forçosa, tortures, embarassos involuntaris, contagi de malalties i exclusió social.

Un exemple el trobem a la província de Kivu Nord, a l'est de la República Democràtica del Congo, que segons les Nacions Unides **és el pitjor lloc del món per néixer dona**, ja que les dones hi pateixen el major nombre d'agressions sexuals del planeta. L'origen d'aquesta situació se situa a finals de la dècada dels anys 90 del segle XX, quan es va descobrir l'enorme riquesa minera que hi ha al territori. Davant d'aquestes vulneracions sistemàtiques, **Farmamundi** treballa amb entitats de dones locals a la zona per tal d'oferir l'atenció necessària a les víctimes de violència sexual per a la recuperació integral, **incloent l'atenció mèdica en la lluita contra la transmissió malalties infeccioses com el VIH i l'assessorament legal de qualitat per a la restitució dels seus drets**. El treball inclou la sensibilització, tant de dones com d'homes per eliminar les causes que contribueixen a la generalització de la violència de gènere, i la recollida i difusió del testimoni de les víctimes des d'un enfocament de drets dirigit a la consolidació de la pau.

Impacte ecològic: herència tòxica per les generacions actuals i futures

La guerra que va patir el Vietnam és un dels casos més paradigmàtics dels efectes devastadors que pot comportar una guerra sobre el medi ambient i la salut de les persones. I és que l'**exèrcit dels Estats Units** va llençar 77 milions de litres d'agent taronja des d'avions sobre els boscos del país entre 1962 i 1970. **Aquesta arma química és un potent herbicida que destrueix la vegetació de tot tipus en 24 hores.** El 10% de la superfície de Vietnam del Sud va quedar afectada i el 50% dels boscos de manglar van desaparèixer (a més de les conseqüències directes sobre més de dos milions de persones). Actualment es calcula que **hi ha mig milió d'infants que van néixer amb malformacions per culpa de l'agent taronja que es va llençar sobre el país fa ja més de 40 anys**. A banda, molts soldats nord-americans també van quedar afectats per les bombes que ells mateixos van llençar: més de 230.000 veterans de guerra han reclamat indemnitzacions a les companyies productores d'aquest agent tòxic.

Però la guerra química no és únicament un problema del passat: **a l'actual conflicte que està dessagnant Síria, govern i oposició s'han acusat mútuament de l'ús d'armes químiques.** I més enllà de l'ús d'armes químiques i biològiques que comporten dramàtiques conseqüències durant generacions, l'ús de combustibles fòssils per fer funcionar tota la maquinària de guerra també afecta el medi. Una investigació de 2007 va mostrar que **l'exèrcit dels EUA en conjunt emet la mateixa quantitat de CO2 que la d'un país com Dinamarca.**

Quanta gent ha mort a la guerra de Síria? 220.000? 310.000? **Les xifres ballen, són inexactes. I és que, com es poden comptar els morts sota les bombes i la destrucció massiva?** Aquest passat mes de setembre, **Megan Price**, investigadora del **Grup d'Anàlisi de Dades de Drets Humans (HRDAG)**, **alertava** de les dificultats de comptabilitzar les víctimes de les guerres. Si és difícil saber quantes persones perden la vida sota les bombes o sota les bales, encara ho és més conèixer els seus efectes globals i donar-los visibilitat. **I el repte encara més gran i complex és remeiar el conjunt d'impactes ocults que les guerres tenen sobre les desigualtats en salut.**